

JEDAN POGLED U JUGOKOMUNISTIČKU PROŠLOST (3)

JOSIP FRANULIĆ
G D I N J

UDK 272.5
Izvorni-znanstveni rad

Na temelju arhivske građe i objelodanjenih izvora, Auktor analizira stanje Katoličke crkve i svećenika na području Hvarske biskupije u vremenu od stvaranja Kraljevine Jugoslavije do sloma komunizma i raspada Jugoslavije 1990. godine.

Prvi je dio ove studije objelodanjem u "Službi Božjoj", br. 4/1992, 237-280; drugi u br. 1/1993, 98-135.

U ovom broju Auktor analizira kritički stav prema bezbožnom komunističkom sustavu don Iva Lozića, dugogodišnjeg župnika hvarskih župa Gdinj i Bogomolje. Mnogi će svećenici na njegovu primjeru prepoznati i svoju situaciju koja je bila identična ili slična.

7. Kritički pristup don Iva Lozića (1935.-1990.) bezbožnom sustavu

Kad se kaže da je u jugokomunističkom razdoblju Crkva u Hrvata bila jedina ustanova koja se nije pokorila tomu bezbožnom sustavu,¹⁶⁸ onda se tu u prvom redu misli na njezino svećenstvo. Što se pak tiče svjetovnjaka, koji su po krštenju također članovi Crkve, u 4. smo poglavlju promotрили njihovo (čast iznimkama!) kompromisno i oportunističko vladanje u dotičnom razdoblju. Kako se hrvatsko svećenstvo, u najvećemu svojem dijelu, kritički postavljalo prema protuvjerskom i protunarodnom režimu, osvjetlit ćemo na primjeru svećenika hvarske biskupije don Iva Lozića.

U već spominjanoj mojoj studiji o Loziću¹⁶⁹ obrađeno je njegovo službovanje u hvarskim župama Gdinj i Bogomolje (1968.-1978.). U ovo poglavlje - koje će prikazivati Lozićevo župnikovanje u njegovoj zadnjoj župi Vrboska na Hvaru (1978.-1990.) - spada i tematika, u dotičnoj studiji obuhvaćena podnaslovom: "*Branitelj crkvenih prava i vjerskih sloboda*".

Sažeti prikaz vjerskog života vrbovačke župe imamo u dvama Lozićevim pozdravnim govorima, u prigodi biskupskog pohoda Vrboskoj

168. "Glavni nositelj otpora svim unitarističkim režimima bila je hrvatska Katolička crkva, koja se zato i tretirala samo kao objekt mržnje." Usp. MUŽIĆ, n. dj., 5.

169. Kao u bilj. 45.

1983. i 1987. g. Nakon što je izjavio kako dotična župa nije više ona negdašnja ni brojem vjernika ni milosnim svjedočkim životom, navodi tomu uzrok: "Crkva u Vrboskoj u poratnim godinama našla se pod snažnim pritiskom Crkvi stranih, štoviše protivnih, ideja i ideologija, koje su - zahvaljujući okolnostima - našle upravo na ovom području pogodno tlo za svoj razvoj i jaki utjecaj". Ipak naglašava da slika vrbovačke Crkve nije tako crna, kako bi se na prvi pogled moglo reći i kako neki neupućeni krivo prosuđuju. Vjernička manjina daje dobre nade za vrbovačku Crkvu, usprkos jaku pritisku s protivne strane. Na toj je strani, kaže Lozić, zapravo većina, koja se sastoji od vjerski indiferentnih do onih izrazito protivnika Crkve: "Postoji oštra granica vjernika i onih koji to nisu, a što nije problem u okolnim župama."

Uza sve to, primjećuje se kako se iz godine u godinu - izjavljuje Lozić 1987. g. - sve veći broj muškaraca i žena vjernika sve više angažira na području crkvenog života. Na župnikov poziv spremno se i velikodušno odzivlju na različite akcije liturgijske, materijalne i karitativne naravi. Posebno je uočljivo, što objektivan promatrač ne može previdjeti, kako se grupa mlađih ljudi - mladih roditelja, mladića i djevojaka - uglavnom školovanih i s titulama, bori "da bi kroz razne oblike sačuvala ne samo etnički nego crkveni i vjernički identitet Vrboske". Uz mnoge njihove izražaje odanosti župskoj zajednici, valja spomenuti kako je zasluga tih mladih što su, uz pomoć crkovinara i pjevača, uspjeli da se u toj maloj župi (po Loziću ne većoj od 300 vjernika na 500 stanovnika) riješi do tada mučan i bolan problem. Angažirali su, naime, križonoše u tradicionalnoj noćnoj procesiji od Velikog četvrtka na Veliki petak čak za sljedećih 20 godina.¹⁷⁰

U svojim pozdravnim govorima, upućenima biskupu u prigodi pohoda vrbovačkoj župi, Lozić se pokazuje ne samo kao bogoljub nego i kao domoljub. Naglašava angažman mladih također i na području očuvanja nacionalne svijesti u župi. Kad izražava želju i molitvu da Duh Sveti u svoj punini siđe, rasvjetljuje i jača mlade, osobito križmanike, naglašava kako se na njima "gradi budućnost Crkve i hrvatskog naroda u koji je i ova vrbovačka Crkva utkana".

Makar se cjelokupna Lozićeva dušobrižnička djelatnost u Vrboskoj (prije toga također u Gdinju i Bogomolju) odlikovala neskrivenom kri-

170. Kao u bilj. 159. Problem je bio u tomu što su ljudi izbjegavali biti križonoše u dotičnoj procesiji iz straha i obzira prema mjesnim komunistima.

tičnošću prema bezbožnom sustavu, ona je posebno došla do izražaja u proljeće 1984.g. Te je, naime, godine na Veliki četvrtak uvečer održao zapažen govor križonoši, koji je po okolnim mjestima nosio križ u tradicionalnoj noćnoj procesiji.

Govor je započeo tvrdnjom kako večeras ispraćamo jednu "štafetu". Ako "štafeta" označava jednu ideju i znak je koji se prenosi,¹⁷¹ rekao je Lozić, onda je Križ jedna izvrsna štafeta, koju čovječanstvo prenosi već gotovo dva tisućljeća, a u ovom se kraju, na jedan posebno dirljiv način, prenosi cijelu noć oko pet stotina godina. Budući da štafeta u sebi uključuje jednu ideju ili poruku, onda je to Križ - ta naša štafeta, koja nas je svojom snagom večeras okupila. Ona također prenosi i označava ideju - bratstva, jedinstva i čovječstva: *"Bratstva i jedinstva među ljudima, ali ne političkog, ratom rođenog i silom čuvanog bratstva, nego poruka je njezina bratstvo i jedinstvo što je začeto u Božjem očinstvu, a koje se potvrđeno smrću Božjeg Sina na križu i njegovano ljubavlju Isusa Krista, otkupitelja i spasitelja."*

Iz toga govora još vrijedi spomenuti odlomak, u kojemu je naveo kako nijedan nastavnik ili ravnatelj nije naredio da školska djeca večeras dođu na ispraćaj te "štafete" (=križa). Tu je nazočan velik broj intelektualaca, mlađih i starijih. Njihov dolazak nije uvjetovala nikoja politika ni sila: *"Oni večeras misle svojom glavom i zato su ovdje."*

Jedan od slušatelja samoinicijativno je, za spomen na ispraćaj dotične procesije, snimao Lozićev govor na svojem kazetofonu. Tek poslije, kad su određene osobe na jeftin način htjele steći političke poene, potencirajući navodnu Lozićevu krivnju i inkriminirajući njegove riječi, ta je audio-kazeta postala *corpus delicti* i dospjela u hvarsku Policijsku stanicu (onodobni SUP).

Navedeni Lozićev istup mjesecima je bila jedna od glavnih tema razgovora na otoku Hvaru. Po mjestima su političari sazivali delegate masovne organizacije zvane Socijalistički savez, da bi s njima prodiskutirali Lozićev nastup. Moglo se, međutim, čuti kako je Lozićev slučaj bio tek neka vrsta odskočne daske za pretresanje cjelokupnog djelovanja Crkve na Hvaru. Sam Lozić bio je pozvan na razgovor u hvarsku Policijsku stanicu, a biskup

171. Štafeta - preteča današnje pošte - ima svoje početke u doba perzijskoga kralja Kira, dok su jugokomunisti, držeći da povijest počinje s njima, pod štafetom mislili isključivo na Titovu tzv. štafetu mladosti.

i generalni vikar imali su u hvarskoj Općini duži razgovor glede toga slučaja. Hvarski suvlastodršci namjeravali pokrenuti kazneni postupak protiv Lozića. Mjerodavna viša instanca u Splitu odgovorila im je kako za to nema temelja i odredila da se Lozić samo ispriča svojim slušateljima, čime bi se dotični slučaj stavio *ad acta*. Lozić se nije ispričao, jer bi time priznao krivnju, koje u dotičnom slučaju nije ni bilo.¹⁷²

Na već spomenutim sastancima političara s delegatima tzv. Mjesnih konferencija SSRNH, ciklostilizirani materijal za diskusiju sadržavao je dio Lozićeva govora i opsežan komenatar vlastodržaca onodobne vladajuće ideologije, koji donosimo u sažetku.¹⁷³

Lozićev istup okvalificiran je kao primjer klerikalističkog ponašanja, kojim je vjernike izazivao i vrijeđao. Izjednačio je štafetu mladosti, "koja je upravo u to vrijeme nošena tisućama mladih ruku, kroz koju je izražavana odanost i vjernost svih naših naroda i narodnosti Titovu putu, bratstvu i jedinstvu naših naroda", s križem, tj. štafetom vjernika. Time je "grubo atakirao na bratstvo i jedinstvo naših naroda krvlju stečenog, jednu od najdragocjenijih tekovina socijalističke revolucije". Tematikom svoga govora izlazio je iz vjerskih okvira i vjeru zlorabio u političke svrhe. Crkva je ustanova koja ima zadovoljavati vjernika i ne smije izlaziti iz crkvenih okvira. On je, naprotiv, crkvu pretvorio u političku tribinu s koje daje političke lekcije, potencirajući pitanja i probleme, u kojima su mjerodavni određeni državni forumi i organizacije.

Neprijatelj je ove zemlje tko napada ili niječe načela na kojima se temelji naš politički sustav: samoupravljanje, sloboda, nesvrstanost, bratstvo i jedinstvo. Ono je krvlju stečeno u narodnoj revoluciji, za koju je palo 1.700.000 žrtava.¹⁷⁴ Njihove nas kosti, razbacane širom zemlje,¹⁷⁵ pozivaju

172. *Sit venia comparationi*: Kard. Stepinac je govorio: "Amnestiju nikada neću prihvatiti, jer bi to značilo priznati krivnju, a ja u ovoj stvari nisam ništa kriv." Usp. BATELJA, nav. dj., 248.

173. Župski arhiv Svirče, *Ljetopis sviračke župe*, II, 64-65. Zahvaljujem na informaciji onodobnom sviračkom župniku prof. dr. Nikoli Bižaci, koji je u župskom ljetopisu opisao dotični Lozićev slučaj i svojemu opisu priložio spomenuti ciklostilizirani materijal.

174. Ukupni ratni gubici na području bivše Jugoslavije najvjerojatnije ne premašuju 947.000 žrtava. Jugokomunistički režim prijavio je izmišljeni broj od 1.700.000 žrtava, da bi dobio što veću ratnu odštetu. Usp. MUŽIĆ, n. dj. 60.

175. Vrhunac cinizma, svojstven komunistima, koji su svoje zločine pripisivali drugima: upravo su oni, primjerice, napunili jame, od kojih je samo u Jazovki kilometar kubični kostiju (sic!). Usp. GK 29 (1990), 27,2. - "Četnici i partizani, tijekom prošloga rata i poslije njega, objavljivali su fotografije vlastitih zločina pripisujući ih hrvatskoj vojsci." Usp. GK 31 (1992), 28,4. U Titovo se vrijeme u školskim udžbenicima učilo i to da su "četnici inače zdrave narodne snage samo malo zaludene!" (Usp. GK 31(1992) 32, 11. - "Hrvatski komunisti su manjina i šutljivci koji nesvjesno pomažu četnike i velikosrpsku politiku." (Usp. GK 30

na zavjet da čuvamo bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Zapažena tendencija politizacije vjere i Crkve mora se suzbijati i neutralizirati organiziranom političkom akcijom. Toj zloporabi vjere u političke svrhe najbolje se mogu suprostaviti sami vjernici. Oni su, "pored ispoljavanja vjerskih osjećaja, duboko odani i privrženi svojoj zemlji, socijalizmu i samoupravljanju". Potenciranje tretirane problematike nema nikakve veze s vjerom ili nevjerom, jer vjernici u ostvarivanju socijalizma "nalaze mogućnosti unapređivanja svoga rada i života, uključujući i ostvarivanje vjerskih sloboda".

Nakon opisanoga Lozićeva istupa pojačan je nadzor nad sadržajem njegovih propovijedi.¹⁷⁶ Uza sve to, u njegovoj propovjedničkoj ostavštini (susljedno pisane propovijedi od 5. VII. 1987. do 21. I. 1990. g.)¹⁷⁷ često nailazimo na kritičko vrednovanje bezbožnog sustava i njegova pogubna utjecaja na vjernički život i djelovanje. Slijedimo u tom smislu zabilježene i izgovorene Lozićeve misli, ovdje povezane u cjelinu.

"Ljudi sjede na dvije stolice: gledaju i mjere da se ne bi zamjerili ni Bogu ni Božjim neprijateljima. Jednu ruku pružamo Bogu, drugu njegovim neprijateljima; u crkvi smo vjernici, a u kući, na ulici, na radnom mjestu vrlo često se ateistički vladamo; korak ide k Bogu, a dva koraka do njega... I tako se vrtimo u krugu; ne mičemo se, ne napredujemo: uvijek smo isti, a nismo dobri."

"Mnogi su se preplašili krsne obveze pa se stide svoga krštenja i kršćanstva. Previše je krštenih kukavica, a malo junaka. Koliki su i koliko puta radi trbuha, karijere, vlasti pogazili i svoje uvjerenje i svoju savjest, i prodali i dušu i svoga Boga, a da ne govorimo kako su radi toga bili spremni i drugoga zgaziti. - Čovjek često trguje vlastitom srećom, vlastitom sudbinom; trguje svojim Bogom, svojom dušom. Prodaje sve to - često za sitniš, za malu protuvrijednost. Loši smo trgovci, jer ne znamo ili ne želimo znati vrijednost onoga što prodajemo."

"Sv. Ivan Krstitelj čovjek je karaktera koji svoju glavu ne pregiba ni pred materijalnim interesom ni pred silom ni pred vlasti, nego samo pred Bogom. Uzor nama: mnogi smo trska, ljudi koji se okrećemo svakoj zastavi, sjedimo na dvije stolice, prodajemo svoju savjest. Koliki za tu prolaznu slavu ili karijeru ili ljudski obzir prema moćnicima prodaju i Boga i savjest?"

(1991) 49, 2.

176. Kako je sam tvrdio, bila mu je kontrolirana i pošta.

177. Zahvaljujem Lozićevu nasljedniku u Vrboskoj don Emilu Pavišiću, koji me upozorio na Lozićevu propovjedničku ostavštinu u vrbovačkoj župskoj kući te mi je bio ustupio na uvid i

"Svi oni koji su kroz povijest prihvaćali vjeru, kršćanstvo, misleći kako će iz vjere izvući korist, kako će im vjera pomoći da dođu do karijere, ugleda ili moći - ti su se razočarali i brzo su promijenili iskaznicu: namjesto krsnim listom počeli su mahati knjižicama druge ideje: crvenim ili nečim sličnim."

"Kad god su pojedini kršćani ili cijela Crkva živjeli dosljedno svoje kršćanstvo, bili su na ovaj ili onaj način razapinjani, pogrđeni, zlostavljani - od onih prvih progona za Nerona i ostalih rimskih careva pa sve do raznih diktatora, tirana, režima i partija modernog vremena. - Sjetite se milijuna mučenika - ubijeni su jer su bili drukčijeg uvjerenja nego vlastodršci. Staljinov komunizam i Hitlerov nacizam poubijali su milijune ljudi, jer se ti nisu uklopili u njihove ideologije. - Doduše, Krist je nakon patnje, na drugom svijetu obećao nagradu, ali to je neopipljivo, to mi ne vidimo. Puno je opipljivije kad te zbog vjere zatvaraju u zatvore, kad zbog vjere ne možeš naći zaposlenje, a djeca ti gladna, kad si zbog vjere građanin drugoga reda."

"Ako je Bog temelj svake građevine u svijetu, onda je pogotovu temelj društvene zgrade i u njoj osnovne građevine - obitelji. Izbaciti temelj te zgrade - Boga, znači: srušiti tu zgradu. - Ako je sam Bog jamac ljudskih prava i čovjekova dostojanstva, tada logika božićne poruke jedina ima svoj smisao; sve drukčije logike, jer nemaju te logičnosti o čovjeku, čine ljudsku egzistenciju besmislenom, počevši od logike Aristotelove pa sve do Marxove. - Posvuda nam zaglušiše uši govorima o humanizmu, o poštovanju ljudskih prava, o poštivanju sebe, savjesti, slobode. Ali redovito su to samo lijepe priče. Isti oni koji tako govore - čovjeka gaze, pogaze i pregaze - čovjeka i njegova prava. Istinski humanizam koji zaštićuje čovjeka evo nalazimo jedino kod Isusa Krista."

"Sjetimo se najvećeg zločina za čovječanstvo - a to je ateizam, koji niječe Boga, i tako otvara vrata Sotoni za bilo koje druge zločine.¹⁷⁸ Tolika mržnja na Boga koji je sama ljubav, što je drugo nego opsjednuće, kad se - i

proučavanje.

178. R. WURMBRAND, *Marx i davo*, Split 1991. U toj demonološkoj studiji prvi su put iznijeti dokumenti da je Marxu materijalizam bio maska iza koje se krio satanist, koji je aktivno sudjelovao u službi okultnih sila. Ključna poruka ukratko glasi: Most nad ponorom između kršćanstva i komunizma može biti sagrađen uz uvjet da marksisti napuste svojega učitelja koji je nadahnut Sotonom, pokaju se zbog svojih grijeha i počnu slijediti Isusa. - "Dokazano je da je i Marx bio član luciferijanske lože." MI, 16 (1992), 6,6. - Dr. T. Vereš, OP, jedan od naših najboljih poznavatelja Marxa i njegove misli i djela: "Zar nije upravo Marx zagovarao revolucionarno nasilje, dapače 'revolucionarni terorizam'? ... A grijeh ćemo počinili budemo li ga smatrali 'neodgovornim' za sve što je učinjeno u njegovo ime. ... Marx, daka-ko, nije mogao predvidjeti stvaranje konclogora u komunističkim društvima, ali oni su ipak logična posljedica njegova amoralnog revolucionarnog rješavanja klasne borbe." Usp. GK

kod nas, u našoj zemlji - vjernik svrstava u isti red kao kriminalci, drogeraši i sl. - Mnogi mrzitelji Boga i mučitelji ljudi hodali su i hodaju zemljom. I mislili su i misle da im nikada neće doći kraj. Bahato su pružali svoje šake prema Bogu i spuštali ih po leđima ljudi. Na dan suda Gospodin će ih odijeliti od pravednika: izabrali su na zemlji život bez Njega - imat će i vječnost bez Njega! - Po Kristovim riječima protivljenje Istini poznatoj grijeh je protiv Duha Svetoga koji se neće oprostiti ni na ovom ni na drugom svijetu. Iz ovoga slijedi da biti namjerni nevjernik znači snositi tešku odgovornost pred Bogom i pred savješću.“

”Kad god čovjek pokušava skinuti Boga s njegova prijestolja i sam zauzeti to prijestolje - uvijek će se naći na dnu bijede: uvijek će izgubiti sebe - izgubit će glavu i neće se moći izvući iz svoga stanja, makar se radilo o moralnom, političkom ili ekonomskom stanju. Kad god se zaboravi ili neće da se zna tko je stvoritelj a tko je stvorenje, uvijek nastaje nered na svim područjima. I još veća šteta zbog toga što se uvijek misli da je netko drugi kriv...“¹⁷⁹

”Sjetite se, vi stariji, koji ste pred 30-40 godina (napisano 1989. g., op. J. F.) sklapali brakove, krštavali djecu, tražili namještenje kao vjernici, koliko ste zbog toga bili gledani krivim okom. Kako su vam zabadali nož u srce svaki put, kad su se vaša imena s prijetnjom povlačila na raznim sjednicama, sastancima, zborovima itd. Vi ste tada bili spremni odgovoriti: 'Više se treba pokoravati Bogu nego ljudima.' Ali, to je u jednu ruku bilo sretno vrijeme za vašu vjeru, iako je bilo teško za život. Vaši su vam protivnici tada i nesvjesno ispitivali vašu vjernost Bogu i Crkvi. I vi ste uvijek znali koliko ste jaki i koliko vjerujete.“

”Svjedoci smo izgubljene vjere u kušnjama poratnih godina, kad je Crkva zbijena u kut, kad je postalo opasno biti javni vjernik, kad se teško zaposliti ako si vjernik, kad nećeš na položaj uza sve sposobnosti ako si vjernik - u tim trenucima nije lako vjerovati da je vrata paklena neće nadvladati i nije lako biti oduševljen takvom prezrenom Crkvom.“

29 (1990), 1,7.

179. Svaljivati krivnju na drugoga (= traženje neprijatelja) specifičnost je komunizma. S tim u svezi upravo je neshvatljivo što početkom 1989. g. nahodimo u zapisnicima gđinjskih partijskih sastanaka, naime da se treba obračunati "sa svima onima koji su nas doveli do ovoga". Budući da je Partija imala monopol, tko je drugi mogao dovesti Jugoslaviju do rasula? Tu se same od sebe nameću Isusove riječi, upravljene farizejima: "Da ste slijepi, ne biste imali

"U ovom našem društvu vrlo teško je odrediti zvanje koje nekoj osobi leži. Mnogi obavljaju poslove koje niti vole niti žele. To je uvjetovano ekonomskim stanjem, mogućnošću zaposlenja i sl. Ali, u normalnim prilikama i normalnim zemljama ljudi redovito biraju zvanja koja vole i u njima nalaze zadovoljstvo."

"Nažalost, i naš je hrvatski narod zadnjih desetljeća obolio od patološkog straha pred djecom. Toliki su se pobojali eksplozije života - djece, pa su doživjeli eksploziju umiranja: prazni domovi, napuštena ognjišta, opustjela domovina. Danas se pokušava rješavati taj problem: puno se govori o našem nacionalnom samouništenju. Ali lijepo reče jedan književnik: 'Domovini nisu potrebne mrtve riječi, nego živi sinovi, živa djeca'."

"Živimo u vremenu velike buke, galame, u vremenu poplave praznih riječi koje nam se sa svih strana upućuju. Mnogi nam prodavaju maglu, izmišljaju nove planove, predlažu brojne reforme. A uspjeh nikakav. A Josip je uzor kako se bez velike galame i bez puno riječi izvršuje plan u vlastitom i društvenom životu. - Što mislite, da su našu zemlju vodili od rata do danas pravi, ali pravi, vjernici, mjesto ateista - zar ne bi i zbog savjesti i zbog odgovornosti pred zagrobnim životom stvari tekle puno bolje?" (napisano u studenom 1989. g., op. J. F.).

U već spominjanim pozdravnim govorima, u prigodi biskupskih pohoda, Lozić se obraća biskupu koji dolazi *"kao učitelj Crkve pružiti nam zdrav nauk u ovom vremenu, kad se istina želi zamagliti; kad se, po riječima apostola Pavla, svim mogućim sredstvima nastoji uši odvratiti od istine a okrenuti ih k bajkama; kad se pod jakom propagandom mladim ljudima nude novi idoli u koje bi trebalo vjerovati i koje bi trebalo slijediti"*.

Nakon uvida u iznesene Lozićeve misli, bit će nam razumljivo kako su jugokomunistički vlastodršci ocijenili njegove službene nastupe. U već spominjanim materijalima (o njima je riječ u 6. poglavlju) OK SKH u Hvaru za ožujak i travanj 1988. g. o njegovu se propovijedanju kaže da je ono *"dosta ispolitizirano, veliča se hrvatstvo, okupljanje oko crkve u ovim kriznim vremenima, posebno intelektualaca, te apeliranje na mlade da se ne dozvoli da budu zavedeni"*.

Ako je Lozić tako beskompromisno i neustrašivo nastupao za trajanja jugokomunističkog monopola u Hrvatskoj, shvatljivo nam je da je *a fortiori* tako nastavio i nakon njegova prestanka, u prosincu 1989. g. Za taj povijes-

ni Božić, javno proslavljen nakon više desetljeća, izrekao je propovijed, na svršetku koje je zaželio neka Novorođeni "prosvijetli one koji sjede u tminama u našem Hrvatskom narodu". Aludirao je na rumunjskoga komunističkog diktatora N. Ceausescua, koji je pogubljen upravo na taj dan: "Ako se Boga ne priznaje Ocem, onda ljudi nisu braća, nego je čovjek čovjeku vuk, pa se lako dolazi u situaciju da se radi spasavanja ideologije može mitraljezima poubijati na tisuće nevinih ljudi."

Iz Lozićeve propovijedi na njegov zadnji ovozemaljski Božić 1989. g. navest ćemo nekoliko rečenica kojima obrazlaže zašto je Božić desetljećima bio zapostavljen te stjeran u privatnost crkvenih zidova i vjerničkih domova: "Što mislite, zašto je kroz 40 godina ropstva pod jednom totalitarnom ideologijom Božić bio ignoriran, zabranjivan, gažen? Ma ne zato što bi bogovima te ideologije smetali pučki običaji i folklor, makar bili i vjerski obojani. Ne, braćo moja! Da su oni bili uvjereni kako je Božić samo to, ne bi ga nikada gazili. Ali, oni su i sami bili uvjereni da je Božić poruka koja ne dopušta da se zemaljski bogovi dižu iznad Boga jedinoga i pravoga; Božić je poruka koja ne dopušta da mogu postojati zemaljski bogovi, koji će svoje bogovanje graditi penjući se po leđima drugih; Božić je poruka koja zahtijeva da se i oni na vlasti odnose prema podložnicima kao braća i da svoje međusobne odnose demokratski rješavaju. A jer to nije dopuštala totalitarna ideologija - zato se Božić gazio i odbacivao."

Mjesec dana nakon Božića, u siječnju 1990. g., očitovala se Lozićeve opaka bolest. Time je prestala njegova župnička služba, a s njom i propovijedanje. Vrijeme do smrti 12. VIII. 1990. g. proveo je na liječenju u zdravstvenim ustanovama i na kućnoj njezi.

Lozićevi načelni stavovi u obrani vjere, morala i domoljublja nisu ostali samo na riječima, što je onda značilo veliku hrabrost i neustrašivost, nego su se očitovali i na djelu. U potkrepu te tvrdnje navodim sljedeći primjer. Bio sam nazočan kad je Lozić nama, svojim kolegama, pripovijedao kako su 1. V. jedne od 1980-ih godina pojedini vrbovački komunisti samoinicijativno na mjesnoj crkvi-tvrđavi¹⁸⁰ izvjesili crvenu komunističku zastavu (sa zvijezdom petokrakom, srpom i čekićem te natpisom "Proleterii svih zemalja ujedinite se"), što im nisu odobrili ni nadređeni iz OK SKH Hvar. Lozić je

grijeha. No vi govorite: 'Vidimo', pa grijeh vaš ostaje" (Iv 19, 41).

180. Velebna građevina (nije župska crkva) iz 16. st. Slična joj je jedna crkva-tvrđava u Francuskoj. Usp. N. DUBOKOVIĆ NADALINI, *Crkva-tvrđava u Vrboškoj*, u: *Zapisi o*

zahtijevao da se skine ta stranačka zastava, uz napomenu da se na crkvenoj zgradi može istaknuti samo nacionalna hrvatska zastava!

Zaključujući ovo izlaganje, poslužit ću se riječima urdnika ove revije, kojima je u njezinu uvodniku svojedobno predstavio moju studiju o Loziću kao gđinjsko-bogomoljskom župniku.¹⁸¹ U odužem tekstu, uz ostalo, napisao je kako je Lozić "izgorio radeći za Crkvu u 'malom mistu' zaraženim primitivizmom seoskih glavešina i oportunistom običnih ljudi". Među desecima pisama, primljenih na ime spomenute moje studije o Loziću, izdva- jam riječi iz pisma jednoga akademika: "Stječem dojam da ono što je pokojni don Lozić radio, radio je u okviru dobroga svećenika, kojemu nažalost vre- menske prilike s boljševizmom na vlasti nisu odgovarale, nego su takve svećenike činile herojima, ali u okvirima svojega djelovanja koje ne treba poistovjetiti sa svetošću, što Vi i niste učinili. Naime, sve treba relativizira- ti."

Za jugokomunističko razdoblje, u kojemu se odvijala Lozićeva svećenička služba, jedan gđinjski iseljenik točno primjećuje da su to bila "teška vremena, vremena nesnošljivosti, duhovnog a i drugog nasilja, koje su ljudi kao on osjećali kao nepravdu". Uz već objelodanjene tekstove pos- većene Loziću¹⁸² i ovo će poglavlje doprinijeti da javnost, poglavito svećenička, još bolje upozna (kako mi se u pismu izrazio jedan njegov kole- ga) "nepoznate staze života i rada dragog nam Lozića - na diku rodbini, župi i biskupiji, prijateljima i braći svećenicima na uzor".

8. Domoljublje i antikomunizam Veljka Ćurina (1925.)

Premda vjerska i nacionalna prošlost hrvatskih svjetovnjaka (ovdje u smislu: nesvećenika), gledano u cjelini, nije bez ljage - za razliku od naj- većeg dijela hrvatskog svećenstva, kako je utvrđeno u prethodnom poglavl- ju - to nipošto ne znači da među njima nije bilo časnih iznimaka. Naprotiv, lijepi je broj takvih, za koje zbog njihova nepomirljiva stava prema jugo-

zavičaju, II, Jelsa 1970, 48-60.

181. Kao u bilj. 86.

182. Isto kao u bilj. 45. i još: J. FRANULIĆ, *Iz propovjedničke ostavštine don Iva Lozića*, u:

komunističkom sustavu jednostavno nije bilo mjesta u proslavljenoj im domovini. Nazvani u bivšem režimu "političkim emigrantima", izabrali su prisilan boravak u tuđini, gdje njihovo djelovanje nije ostalo nezapaženo.

"Mi smo govorili i pisali po svijetu" - piše mi Veljko Ćurin - "kad je Hrvatska bila mûkom ušutkana. To je jedino što smo joj mogli dati. Čuvali smo vatru, vjeru i neugasivu nadu da će i za nas isteći sunce." Sve te donekdavne "političke emigrante" - među koje se zasluženno ubraja hrvatski književnik i aktivni katolički svjetovnjak Veljko Ćurin - rese zajedno domoljublje i antikomunizam. To je u njihovim životima i sudbinama nedjeljivo povezano,¹⁸³ što predstavlja jedan oblik crkvenog djelovanja. Oni su upravo zbog svojega domoljublja žrtve komunizma (znakovito je kako Marx nije podnosio Hrvate te se o njima pogrдно i prezirno izražavao!).¹⁸⁴

Veljko Ćurin rodio se u Gdinju na Hvaru 17. XI. 1925. g. Živio je u Splitu, gdje je pohađao gimnaziju i trgovačku akademiju. U nakani da u Francuskoj studira novinarstvo omeo ga je II. svjetski rat koji je, kako sam kaže, odlučio njegovim životom kao i drugima u ono doba. Kao član Omladine HSS mobiliziran je u partizane nakon kapitulacije Italije 1943. g. Najprije je radio u uredima Komande mjesta Bogomolje na Hvaru i Vojne komande u Kninu. Zatim je aktivno sudjelovao u borbi kao vojnik, a određeno vrijeme bio je na dužnosti najmlađega ratnog dopisnika. Dočekavši 1945. g. svršetak ratnih operacija u Istri, napustio je domovinu te boravio u Italiji i Njemačkoj do 1948. g., kad je otišao u Argentinu (Buenos Aires). U Auckland na Novom Zelandu, gdje živi i danas, preselio se 1956. g. Radio je kao knjigovođa, zatim do umirovljenja kao ravnatelj administracije u većemu trgovačkom poduzeću.

Kako me izvješćuje svećenik splitsko-makarske nadbiskupije don Ante Klarić, hrvatski dušobrižnik u Aucklandu, Ćurin je praktičan vjernik, koji se rado odazove Klarićevoj molbi za pojedine javne nastupe u crkvi. Tako je, primjerice, svoju crticu *"U Hrvatskoj se je noćas rodio Isus"* čitao u dupkom punoj crkvi na polnoćnoj i dnevnoj božićnoj misi 1991. g. Na Mali Uskrs iste godine upoznao je sudionike bogoslužja sa sadržajem svojega

Služba Božja, 32 (1992), 1,43-59.

183. Dr. Juraj Jerković (rođen 1926. g. u Zastrazišćima na Hvaru), umirovljeni sveuč. prof. u SAD, emigrirao je 1956. g. zbog pritiska da postane špijunom u onodobnom sustavu. Na osnovi njegovih izjava sve je podrobno opisano u: *Nova Matica, Iseljenički kalendar* 1991, 89-92. - Jedan otočanin, crkveni pjevač, ovakvim se obrazloženjem odupro nastojanjima komunista da postane njihov doušnik: *"Nadgledati svećenika može samo onaj tko ima više škole nego on, a ne ja s dva razreda pučke škole!"*

sažalnog pisma, upućenoga obitelji prvomučenika u ratu nametnutu Hrvatskoj, redarstvenika Josipa Jovića, koji "je postao još jedna neugasiva iskra u velikom ognju hrvatske stoljetne borbe za samoodređenje, samobitnost i državnost".

S Klarićem je vodio svečanost otvaranja novoizgrađenoga Hrvatskog katoličkog centra. Na tom slavlju, kojemu je pribivao i tamošnji biskup, nakon Klarića održao je govor i Ćurin. Za tu prigodu odrecitiran je njegov engleski prijevod pjesme s. Marije Petričević "Majko Hrvata". U povodu prve hrvatske krizme u Aucklandu svršetkom 1989. g. izveden je Ćurinov recital s tematikom iz domovinske vjerske i nacionalne prošlosti "Molitva",¹⁸⁵ koji se zaključuje vapajem da izdržimo na putu vjerskog i narodnog održanja do vječnog spasa. Ćurinov engleski prijevod toga recitala bio je darovan biskupu i podijeljen puku.

Svoju suprugu Eugeniju (rođena u Sarajevu i u iseljeništvu od djetinje dobi) Veljko je upoznao u crkvi, prve nedjelje nakon dolaska u Novi Zeland. Za nju, koja gotovo svagdano pohađa crkvu, Veljko je napisao da mu je njezino "duboko kršćanstvo mjera u nesigurnostima".

Ćurinovo domoljublje - i s tim u svezi njegov antikomunizam - upoznat ćemo doslovce navodeći ili parafrazirajući njegove riječi iz pisama koja mi je uputio u protekle dvije godine. Tada sam se, naime, prvi put susreo s njegovim imenom i tekstom, u kojemu je opisao kako su novozelandski Hrvati proslavili Dan hrvatske državnosti 30. V. 1990.g.¹⁸⁶

Razumljivo je da Ćurin svoju sudbinu smatra teškom, jer nije išao, što no riječ, "trbuhom za kruhom". Takvi su tražili bolji život i, za razliku od političkih izbjeglica, povremeno se vraćali u domovinu. Svjestan je da nitko ne može doživljavati svoju zemlju kao oni kojima je nasilno oduzeta. Oni o njoj sanjaju i pišu pa ona konačno postaje neka druga, zamišljena, idealizirana stvarnost. Makar su se izmijenila desetljeća, nikad nije posumnjao da će bolji dani svanuti i hrvatskom narodu. Ostvarenje toga sna nije za njega bez određene tuge, jer je za njih starije nacionalno oslobođenje došlo kasno, nakon što smo zauvijek, nepovratno i nedokandivo, izgubili velik dio života: "Čitava jedna prošlost, koju smo živjeli i nadživjeli, mi ovdje i vi tamo, bila je potpuno uzaludna, nepotrebna i zato, oduzimanjem svih ljudskih vrednota, do krajnosti tragična i okrutna."

184. T. VEREŠ, n.dj., 61.

185. Objelodanjeno u: *Hrvatska revija*, 40 (1990), 4, 684-689.

Uza sve te osobne prikraćenosti, zadovoljstvo je što je narod napokon potekao u smjeru koji će mu konačno izvući noge iz dosadašnje balkanske baruštine. Močvara je to u kojoj se guše sve vrijednosti. Nažalost, taj je mentalitet imao dosta vremena da svojim utjecajem podari nama dotad strane zle sklonosti. Ovaj put narod neće popustiti i kleknuti, jer bi tada naš poraz zasjenio i Bleiburg te svu našu dugu i tegobnu prošlost. U nametnutom ratu Hrvati iskupljuju svoju pogrešnu prošlost i mnogi teški grijeh, učinjen u ime jedne od najvećih ljudskih laži (=jugokomunizam), s dosad neviđenim užasima.

Što je, tijekom II. svjetskog rata, više promatrao taj obećavani "novi svijet" u izgradnji, sve je manje vjerovao u njegovo ostvarenje. Bila je to zapravo velika laž o poštnu društvenu koje će nam pobjedom darovati mir. Od vremena kad je nasilno mobiliziran u partizane ostao je nepomirljiv prema takvoj ideologiji. Proživio je i nadživio puno toga, ali se kroz cijelo vrijeme njegova vojništva nisu mijenjale njegove "karakteristike". One su, u konkretnim okolnostima, bile tako slabe da tu za nj nije bilo budućnosti. Čudi se tako naopakim stavovima po kojima je trebalo ubijati, činiti zlo, špijunirati, izravno i neizravno raditi protiv interesa svojega hrvatskog naroda. Tada bi njegove "karakteristike" bile svijetle, vrijedne i pohvalne. Svako neprihvatanje i otpor takvu svijetu izazivao je kaznu.

Sudjelujući u ratnim operacijama, došao je i do Širokoga Brijega. Bio je blizu crkve i svjedok je da fratri nisu pucali sa zvonika, kako je to desetljećima prikazivala protukatolička i protuhrvatska promičba. Tu je "pukla gnjevna srpsko-komunistička mržnja na čvrst hrvatski korijen, koji je priječio njihov prodor u našu domovinu. Zato je trebalo pobiti hrvatske fratre." ¹⁸⁷ Za partizanski ulazak u Istru kaže da je to "jedini vrijedan čin komu-

186. *Glasnik Hrvatske demokratske zajednice*, br.13 od 28.VI.1990, 52.

187. U izvješću britanskog izaslanstva u Vatikanu, upućenu britanskom ministarstvu vanjskih poslova 11. V. 1945. godine, s tim u svezi nahodimo ovo: "Partizanska jedinica koja je upala u samostan, poharala ga je i pobila sve one koji su bili u svećeničkoj odori. ... Da bi se smirilo veliko uzbuđenje naroda zbog ovog pokolja, partizani su proširili glas kako su franjevci poginuli u bici, boreći se puškama i mitraljezima. Jasno je da je to besramna laž; dovoljno je naglasiti kako su franjevci poginuli 8. II. 1945., više od 10 sati nakon završetka bitke, i kako većina ubijenih nije bila u samostanu dok je trajala borba." *Usp. Danas* br.487 od 18. VI. 1991, 65. - Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. IX. 1945. godine sadrži i ovo: "U franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani su bez sudskog postupka svi franjevci, koji su se tamo nalazili - njih 28 na broju - premda nitko od njih nije uzeo ni puške u ruke, a kamoli se borio protiv narodnooslobodilačke vojske - kako ih se lažno optuživalo - i premda su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije." *Usp.*

nističkog rata“. Bijegom u Pulu - tada pod engleskim nadzorom - u ne-navršenoj 20. godini života napustio je domovinu. Bio je veseo i žalostan, ali zadovoljan i ponosan, jer je znao i uspio - uza sve mogućnosti što su mu se pružale - očuvati ono ljudsko, veće i vrednije.

Kao partizan uvijek je odbijao svaki pokušaj da ga uvuku u komunističku partiju ”jer su Hrvati u njoj mogli graditi svoju budućnost samo satiranjem svoga hrvatskog naroda i potpunim pokoravanjem srpskom prvenstvu. Da su se hrvatski komunisti borili za slobodnu Hrvatsku imali bi poštovanje, kad u tomu i ne bi uspjeli. Ovako, njihova užasna politika i krvava borba, dokle nas je dovela? Od svih grijeha Hrvatske komunističke partije najveći i neoprostivi je njihovo potpuno podvrgavanje Komunističkoj partiji Jugoslavije kroz gotovo cijelo njezino postojanje. Oni su svojim političkim radom i djelovanjem u prvoj Jugoslaviji i partizanskim ratom sagradili ovu zadnju Jugoslaviju, koja nažalost po naš hrvatski narod nije mogla završiti drukčije nego ovako u česmama krvi. Da je naša Komunistička partija Hrvatske bila zaista to, naime hrvatska i da je njezina politika i borba, osim klasne, bila vođena i hrvatskim nacionalnim interesima, danas bi možda sve bilo bolje i drukčije.“

Ćurinova pisana riječ, s odlikama domoljublje i antikomunizma, donijela mu je od projugoslavenski orijentiranih Hrvata u Novom Zelandu epitet ”ustaše“. Po njegovim riječima, hrvatski iseljenici u Aucklandu bili su ”najgori primjer protuhrvatskog osjećaja“. Negacija svega hrvatskog ondje je donedavno bila jedinstvena i potpuna pa je Ćurin s petnaestak ”neprijateljskih“ Hrvata bio kao bijela vrana između dvadesetak tisuća ”Jugoslavena“. Preko Jugoslavenskog centra i ondje je beogradska politika dijelila Hrvate. U takvim je okolnostima svako nastojanje afirmacije hrvatske narodnosti bio Sizifov posao.

Zbog političkih nazora Ćurin je bio na crnoj beogradskoj listi ”narodnih neprijatelja“, što je neizbježno, jer se radilo o bjeguncu iz Jugoslavije i komunizma. Makar je takav svoj tretman u jugokomunističkom sustavu uvijek pretpostavljao, o njemu se osvjedočio tek nakon uspostave

MUŽIĆ, n. dj., 164. - O neimenovanom ubojici širokobrijeških franjevaca mogli smo pročitati slijedeće: ”Otkada je ubio franjevce u samostanu na Širokom Brijegu, otada više ne može oka sklopiti. ... I otada mu je ta stravična slika stalno pred očima i ne da mu mira. U početku se trudio da zaboravi i da zaspi, no sada vidi da mu je trud uzaludan. Otada su

hrvatske demokracije. Drži kako je bolje da o tomu nije ništa pouzdano znao, jer bi mu tada težak život prognanika bio još teži. Takva kvalifikacija nije bila nimalo bezazlena, jer je jugokomunistička tajna policija likvidirala po Europi - kako piše - 80 hrvatskih rodoljuba. Zaključuje da je on izbjegao takav svršetak, jer je valjda bio daleko, na kraju svijeta, naime u Novom Zelandu.

Premda osobno nije ni za kakvu osvetu zbog zala učinjenih u bliskoj ili daljnjoj prošlosti, zastupa da bismo mi danas ipak morali znati što su pojedini prodani Hrvati bili i što su radili "kad je Hrvatima najteže bilo i kad smo gotovo bili pred potpunim narodnim uništenjem". Zločince bi trebalo dovesti pred sud pa makar ih poslije pustili na slobodu s najtežom presudom: neka sami sebe kažnjavaju probuđenom savješću. Budući da se ne može spoznati dokle bi sve moglo dovesti, možda je najbolje, zaključuje on, sve prepustiti Bogu i savjesti.¹⁸⁸

U nastavku će biti prikazan Ćurinov angažman u nacionalnom osvješćivanju odnarođenih novozelandskih Hrvata i uopće o njegovoj aktivnosti u svezi s osamostaljivanjem hrvatske države. To su, kako se sam izrazio, njegove "male mrvice našem velikom narodnom kolaču".

U jesen 1991. g., na dan kad su aucklandski "Jugoslaveni" imali održati svoju godišnju zabavu, na središnjemu gradskom trgu kao glavni govornik predvodio je javni prosvjed oko 500 već osviještenih Hrvata protiv nametnutoga rata u Hrvatskoj. Rezultat je toga skupa bio da se jugozabava nije održala pa je taj prvi hrvatski javni nastup ujedno bio početak umiranja jugoslavenstva u Novom Zelandu.

Od tada se još više intenzivira njegova protujugoslavenska i prohrvatska djelatnost koja ispunja sve njegovo slobodno vrijeme. U nastojanju oko međunarodnog priznanja Hrvatske pisao je predsjedniku novozelandske

njegove noći pakao iz kojega ne vidi izlaza." Usp. GK, 29 (1990), 31, 8.

188. O istoj problematici u bivšem SSSR-u ovako se nedavno izrazio veliki ruski književnik A. I. Solženjicim: "Kod nas je vrlo popularan slogan: nećemo organizirati -lov na vještice-. Takvi smo mi: širokogrudni, svima sve opraštamo. Međutim, mi moramo očistiti našu prošlost, moramo se osloboditi prljave prošlosti. Ne treba nikakav -lov- već javno pokajanje. Ne govorim o onima koji su rezali glave, o onima koji su pucali u zatiljak u podrumima: oni zaslužuju samo suđenje. Govorim o onima koji su sjedili na sjednicama partije, koji su glasovanjem odobrivali svaku vrst nasilja - izbacivanje čovjeka iz kuće, stana, slanje na prisilni rad ... Neka istupe, neka se ispovijedaju: -Shvaćam svoju krivnju, shvaćam da sam glasovao za nepravednu stvar, znao sam da je sve lažno, ali pustio sam da se stvari događaju- ... Ako naša mladost bude vidjela da treba da se mora javno odgovarati i pocrvenjeti zbog vlastitih nepravdi, mislit će da se možda isplati živjeti pošteno. U protivnome

vlade i ministru vanjskih poslova, koji su mu odgovorili. U glavnom gradu Wellingtonu zastupao je Hrvate i hrvatske organizacije iz Aucklanda. S hrvatskim svećenikom dr. Matom Kolićem pred zastupnicima parlamenta - o čemu su izvijestila onamošnja obavijesna sredstva - branio je tezu kako treba oduzeti legalitet jugoslavenskom predstavniku te priznati državnost Hrvatske i Slovenije. Zamoljen govorio je i vodio više večeri kad se skupljao novac i humanitarna pomoć za Vukovar i uopće za Hrvatsku. U prigodi međunarodnog priznanja Hrvatske novozelandski radio emitirao je njegov govor.

Takva Ćurinova djelatnost bila je zazorna projugoslavenskim elementima u N. Z. Kad god bi negdje nastupio, učestali bi telefonski pozivi s prijetnjom smrti njemu i cijeloj obitelji. Isprljan mu je kućni pristup i razbijeno više prozorskih stakala, da bi ga međunarodnim priznanjem Hrvatske konačno pustili na miru, uvidjevši da njihove nastrane države više nema.

Zbog cjelovitosti prikaza Ćurinove domoljubne djelatnosti 1991/92. g. valja naglasiti i njegov rad na buđenju nacionalne svijesti hrvatskih iseljenika iz njegova zavičaja. U jesen 1991. g., prvi put nakon 30-godišnjeg boravka u N. Z., telefonirao mu je jedan ondje nastanjani Gdinjanin. Uz tvrdnju kako su *"eto sada na istoj strani"*, nastavio je da njihovu rodnom otoku Hvaru treba pomoći. Ćurin je izrazio spremnost učiniti što može, ako će Hvarani doći i prirediti večer u Hrvatskom katoličkom centru, gdje su i sve druge hrvatske večeri održane. Dotični mu se više nije javio.

Do tada bi se na skupovima, koji imaju hrvatsko ili katoličko obilježje, našla svega nekolicina Hvarana, premda je njihova grupa s obzirom na zavičajnu pripadnost druga po veličini u Aucklandu. Doslovce piše: *"Sućuraj, Bogomolje i Gdinj su najokorjeliji u (jugokomunističkoj, op. J. F.) ideji¹⁸⁹ koju nikad nisu razumjeli i koja nam je donijela samo užas i prokletstvo."* Na moju vijest kako se i u dotičnim mjestima, što se tiče nacionalnog i vjerskog osvješćivanja, stanje ipak popravlja, odgovora da je to *"znak pobjede i povratka razuma u kraj, koji je tako dugo gazio u ponor, krivim putem protunarodne politike i pogrešnih svjetonazora"*.

nećemo spasiti mladost i postat ćemo gnjilo stablo." Usp. SD br.15029 od 4. X. 1992, 31.

189. Makar popularnost hrvatskog imena raste iz dana u dan i u Novom Zelandu, pojedinci iz Podgore, Živogošća i Vrgorca *"ne žele čuti za riječ Hrvatska"*, pa je tako i Jugoklub promijenio ime u Dalmatinsko kulturno društvo, u kojemu nema mjesta hrvatskim obilježjima.

Ćurin se nije mirio takvim držanjem svojih sumješтана i onih iz širega hvarskog zavičaja. Pozvao ih je da im priopći kako je velika sramota što nema Hvarana, a posebno Gdinjana, ni na jednomu hrvatskom slavlju. Ako se ne pridruže svom narodu, govorio im je kako će se naći na tuđoj, neprijateljskoj strani. Tada neće imati zadovoljstva, jer je teško biti izvan svog naroda i bez svoje države. Predočio im je kako se sam osjećao kroz proteklo razdoblje, makae je znao da je na pravoj strani i da će jednom doći dani kojima smo suvremenici. Lakše je kad si na narodnoj strani s istomišljenicima, spremnima ako treba i umrijeti, da bi se moglo početi živjeti. Kako je izviješten, od pozvanih samo se jedan nije odazvao. "U svakom slučaju - piše početkom veljače 1992. g. - vrata su im sada otvorena i na njima je da svojim budućim postupcima iskupe barem djelić duge i zle prošlosti."

Za Ćurina je bila porazna spoznaja da se u jugokomunističkom razdoblju oko 700 djevojaka s otoka Visa udalo za (bez)časnike JNA ("jugooficire").¹⁹⁰ Piše kako nema valjda nijednog naroda na svijetu, čiji bi se oportunistam mogao usporediti s našim. U svojem životu bio sudionikom velikih povijesnih zbivanja (prvi uspjesi HSS, proglašenje NDH, nastup partizanske vlasti "bratstva i jedinstva") i nikad nije bio ushićen postupkom i djelovanjem svojih sunarodnjaka, poglavito onih iz Dalmacije. "Oportunistam je bio uvijek s nama, a komunistički svijet je to cementirao u duše i mozak ljudi, uza sve ostale mane kojima smo skloni. Bez sumnje, proći će dugo vremena prije nego se naš svijet oslobodi mentaliteta i teške balkansko-komunističke zaraze."

Ćurinovim domoljubljem i antikomunizmom ne odišu samo njegova pisma, kojih smo sadržaj upravo upoznali, nego i njegovo književno stvaranje. To se u prvom redu tiče njegova romana "Živjet ćete kao bogovi" (Melbourne 1977.),¹⁹¹ kojim je prikazao život u zavičaju od jeseni 1944. g., kad su na Hvaru prestale ratne operacije, do ljeta 1948. g., kad su jugokomunisti prekinili sa Staljinom.¹⁹² Ćurinov roman o Gdinju bio je nepoželjno i zabranjeno štivo u porobljenoj domovini sve do uspostave hrvatske demokracije 1990. g., kad mi je poslao svoju knjigu uz napomenu da su je do tada

Usp. SD br.15061 od 6. XI. 1992, 8.

190. Tu se obistinila ona: "Ne pitaj ženu koje je vjere dok se ne uda." U propalom sustavu mnoge su kršćanski odgojene djevojke, kad se trebalo udati za bezbošce (= komuniste), bez ikakve grižnje savjesti bile pogazile svoje vjerske (i nacionalne) korijene.

191. Mnogi su (i) partijci bježali (odlazili) iz Gdinja - a govorilo se da će "živjeti kao bogovi!" - i to nakon župnikove potvrde da nisu komunisti, jer ih inače ne bi bile primile zemlje useljenja: SAD, Australija ili Novi Zeland.

192. Dotičnom romanu posvetio sam cijelo poglavlje: "Iz gdinjske poratne prošlosti", u već spo-

ovdje čitali samo komunisti, policija i vlastodršci, u želji da upoznaju što "neprijatelji" o njima pišu.

Odmah nakon dolaska u emigraciju počeo se baviti književnim radom. U raznim listovima i kalendarima objelodanjivao je pjesme, crtice, feljtone, eseje i novele. Suradivao je u kanadskom listu "Hrvatski glas", belgijskom listu "Hrvatska riječ" i u "Slobodnoj riječi" iz Buenos Airesa. Povremeno se javlja u aucklandskim dnevnicima. Suradnik je "Hrvatske revije" (München-Barcelona) i "Na pragu sutrašnjice" (Rim). Zastupajen je u dvjema zbirkama hrvatske emigrantske književnosti,¹⁹³ također i u zbirci hrvatskoga emigrantskog pjesništva.¹⁹⁴ Njegovim esejom zaključen je spomen-zbornik o Bleiburgu.¹⁹⁵

Temeljiti osvrt na Ćurinovu spisateljsku djelatnost zahtijevao bi poseban prikaz, zato će niže biti doneseno samo ono što upotpunjuje tematiku ovog poglavlja. U njemu je posvećeno više prostora navodima iz njegovih pisama, jer je to dosad neobjavljena građa za upoznavanje njegova života i rada. Što se pak tiče objelodanjenih njegovih radova, oni su dostupni zainteresiranom čitateljstvu i književnoj kritici, koja se u recenzijama o njegovu romanu izrazila veoma pohvalno.

O bleiburškoj tragediji, iz koje se rodio jugokomunistički poredak, uz ostalo zapisao je i ovo: "S gnjevom i mržnjom počeo se je rušiti jedan svijet i graditi drugi. Svijet velike, sveobuhvatne laži. (...) Tko će ikad tom nezabo-

- minjanoj studiji o Loziću. Kao u bilj. 45.
193. V. GRUBIŠIĆ, *Hrvatska književnost u egzilu*, Barcelona-München 1991, 77-78, 277; Š. ĆORIĆ, *45 hrvatskih emigrantskih pisaca*, Zagreb 1991, 273-278.
 194. Od 1945. do 1955. g. *Pod tuđim nebom* (izdanje Knjižnice Hrvatske revije 1957.). Uvršten je i u: A. KNEŽEVIĆ (uredio), *Hrvatska čitanka*, Düsseldorf 1962, 65.
 195. V. ĆURIN, *Njihove oči*, u V. NIKOLIĆ (priresio), *Bleiburg: uzroci i posljedice*, München-Barcelona 1988, 464-467. - Dotični zbornik sadrži potresna svjedočanstva preživjelih s Bleiburga i Križnog puta. Prebjegli hrvatski vojnici i civili, koje su Englezi izručili jugokomunističkoj armiji, bili su na razne načine mučeni, a likvidirani su ne samo vatrenim oružjem, nego također noževima i toljagama. Iz obilja povijesnih činjenica, koje taj zbornik sadrži, evo samo tri: Tito je osobno odgovoran za bleiburški pokolj (265, 279, 356, 385, 416); Churchill je preko volje - jer nije imao boljšeg rješenja - priznao Tita i partizane (326); da spriječi izručenje zarobljenika bezuspješno je intervenirala i Sv. Stolica (408). Slijede doslovni navodi iz spomenutog zbornika. "O toj krvi šute Srbi i srpski komunisti, jer im to razum nameće. Šute hrvatski komunisti, jer ih na to sili stid i ropski položaj, prema Srbima i srpskim komunistima." (11) "Odbivši pojedince, već od prije komuniste, Hrvati partizani nisu bili komunisti. Jedan ih je dio bio silom regrutiran. Drugi dio je u partizane nAtjerAn taktikom komunista, koji su ad hoc izazivali njemačke i talijanske represalije." (18) "Zločinci komunističkog režima u Jugoslaviji dogodili su se velikim dijelom već po svršetku rata te su tim goti i vrijedniji svake osude." (86) "Oni jugoslavenski partizani, op. J. F.) su se borili pod vodstvom Moskve kao njezini Quislinzi, da bi poslije rata u budućoj Jugoslaviji

ravnom i neoprostivom zločinu točnog broja dati? Tà nikada nitko, u dugoj povijesti, nije toliko hrvatskih lubanja ugradio u temelje njihove države i društva. "196

S obzirom na ugušeno hrvatsko proljeće 1971. g. piše kako jednostrano usmjereni komunisti, makar se nazivali i demokratskima, naprosto ne mogu osloboditi narod. Hrvatska budućnost moguća je jedino izvan Jugoslavije, koja će jednom propasti, piše on, s Karađorđevom ili bez njega!¹⁹⁷ Gušenjem Hrvatskog proljeća i uvjerenjem da je skršen svaki hrvatski otpor, počela je ponovna okupacija Hrvatske i izgon njoj odane djece. "Obećali su širok, pravedan život, a dali u pregrštima užase i razdor, ropstvo, klevete i mržnju." Prevarili su se misleći da je Velebitska vila zauvijek umrla, jer "ona je znala da narod neće umrijeti, neće nestati i postati uspomena".¹⁹⁸

U jednomu svojem radu ostavio nam je svjedočanstvo o poznatom domoljublju dugogodišnjega hrvatskog misionara u Indiji o. Ante Gabrića, koji je svom znancu Ćurinu rekao: "Nemam nikog blizu da progovorim hrvatski, pa govorim sv. Anti. Svakog jutra, već 38 godina u Indiji (pisano 1976. g., op. J. F.), pomolim se za naš narod i Hrvatsku."¹⁹⁹

O krivnji hrvatskih komunista za kalvariju hrvatskog naroda u jugokomunizmu, osim u pismima, progovara i u tisku: "Beogradski cilj širenja u naš životni prostor, koji nije imao posebnog i stalnog uspjeha između dva rata, sada će, zakrabuljen dogmom bratstva i jedinstva, haraćiti dugo našim krajem i, konačno, zaurlati pobjedničkim bijesom. Tada u ratu i danas u miru, u svom uvijek potčinjenom sluganskom položaju, hrvatski komunisti neće moći naći opravdanje pred svojim narodom ni povijesti. Od mnogih, njihov je veliki zločin, da su oni bili svjesni svoje uloge, sve tamo od onih najranijih partizanskih dana."²⁰⁰

Već poznate stavove, nedjeljive od njegove seobe, Ćurin očituje inače u svojim nastupima. Povijesno predavanje koje je održao na obljetnicu pogibije P. Zrinskoga i F. K. Frankopana, 30. IV. 1989. g., zadivljuje poznavanjem nacionalne povijesti i upućuje na činjenicu da s tog područja posje-

mogli uspostaviti komunističku vlast." (96)

196. Kao u bilj. 195.

197. V. ĆURIN, *O Hrvatskom proljeću i ljetu*, u: *Na pragu sutrašnjice*, 1/1975, 79-82.

198. ISTI, *Mrtva je, kažu oni*, u: *Na pragu sutrašnjice*, 2/1976, 131-133.

199. ISTI, *Što je ta zemlja nama?* u: *Na pragu sutrašnjice*, 3/1976, 35-39.

duje obilnu literaturu.²⁰¹ U reportaži, koju je o njemu donio jedan domovinski tjednik - gdje je podrobno opisan njegov život - čitamo i ove njegove riječi: "Svibanj 1945. nisam doživio kao oslobođenje, nego samo kao kraj rata. Prema onome što sam vidio i osjetio u ratu, znao sam da to za hrvatski narod nije nikakvo oslobođenje, nego početak nove okupacije Hrvatske. Bio sam pobjednik u ratu (jer je pripadao pratiznaskim postrojbama, op. J. F.), ali nisam se mogao tako osjećati jer sam u tom istom ratu izgubio domovinu."²⁰²

Ovaj prikaz o Ćurinovu životnom usmjerenju najbolje je sažeti njegovim izričajima u već spominjanim pismima. Najprije o njegovu domoljublju: "Bez sumnje, ovo je zadnje raskrižje našega mukotrpnog puta. Neka zato sam veliki Bog gleda na naše često nesigurne korake. Vrijeme je na našoj strani i mi ćemo izići iz ovog pakla. Ipak, jedno je veliko i vrijedno što nam je dao ovaj strašan rat: po prvi put svi Hrvati se bore na jednoj strani."

Na svršetku nekoliko rečenica i o njegovu antikomunizmu, koji je - zajedno s domoljubljem - uvjetovao njegov izbjeglički životni put: "Moje je duboko uvjerenje, da je netko gore na nebu gledao na mene i nije dozvolio da mlad poginem u partizanima i ratu za društvo koje nije bilo moje i u koje nisam prije, tada i nikada mogao vjerovati. (...) I danas, kad u poodmakloj dobi gledam u prošlost, na poraze i uspjehe, na dobro i zlo, na sramotu i ponos, taj njihov neuspjeh (da ga "preodgoje", op. J. F.) moje je najveće zadovoljstvo, najveća pobjeda. Ne, njihov život (jugokomunistički, op. J. F.), koji je naš narod nesrećom morao živjeti, nije nikada nešto dobra mogao donijeti!"

200. ISTI, *Splitska omladina HSS-e u miru i ratu*, u: *Slobodna riječ*, 3/1988, 4-5.

201. Također zaslužuje spomen Ćurinovo predavanje koje je održao hrvatskim iseljenicima u Aucklandu 17. XI. 1992.: "pogled na dvadesetpet stoljetni put hrvatskog naroda" (strojopis od 37 stranica). Navodi auktore kojima se služio u sastavljanju dotičnoga teksta: S. Gaži, S. Grubišić, Lj. Hauptmann, J. i R. Horvat, O. Keršovani, V. Klaić, O. Knezović, F. Lukas, D. Mandić, S. K. Sakač, K. Šegvić, F. Šišić, M. ŠuffLay.

202. Ž. ŽUTELIJA, *Povratak ili nestanak: 46 iseljeničkih godina Veljka Ćurina, bjegunca iz*

9. Umjesto zaključka

Iza nas je razdoblje jugokomunističkog režima, u kojemu je Katolička crkva u Hrvata proživljavala teške trenutke: od otvorenih progona do prisilna suživota sa strukturama vlasti Partije koja je u svom programu imala ugrađenu i svrhu uništenja svake religije. Nakon izbora s ponosom smo isticali kako je do demokratske promjene došlo mirnim putem, bez prolijevanja krvi i ispaljena metka. Međutim, otrovi nakupljeni tijekom 70 godina života u zajednici velikosrpskog hegemonizma i gotovo pola stoljeća protunaravnog jugokomunističkog poretka izbili su na površinu sa zakašnjenjem od godine dana, ali utoliko brutalnije. Hrvatskoj je nametnut rat koji je, uz ostalo, također inspiriran jugokomunističkom ideologijom za obranu propaloga političkog sustava i života u umjetno stvorenoj saveznoj državi.

Sve što je u svezi sa spomenutim ratom, samo površan i nedobronamjeran suvremenik može promatrati izdvojeno i bez povezanosti s propalim jugokomunističkim sustavom. Taj je proizveo neizrecivu štetu na duši naroda i svakoga pojedinca. Upravo je odatle moguće razumjeti mržnju, laž i razor koji se iz tako ranjenih duša sručio po hrvatskom narodu. Jednom kad je čovjek "ubio" Boga u sebi, ne predstavlja mu nikakav problem ubiti i čovjeka! O jugokomunističkom poretku evo još dvije posuđene rečenice: *"Nitko i nijkada u dosadašnjoj povijesti nije se usudio toliko krivotvoriti ljudsku narav. (...) Zato nijedan dosadašnji zli pokret nije ni biti toliko zao niti je mogao donijeti toliko velike plodove nečovještva."*²⁰³

Bivšim vlastodržcima bilo je jasno: valja uništiti Katoličku Crkvu u hrvatskom narodu, kako bi on bio slabiji i ostao bez svojih povijesnih korijena. Željelo se obezvrijediti nacionalnu i vjersku pripadnost do te mjere da čovjeku više ne bude važno što pripada svom određenom narodu i konkretnoj vjerskoj zajednici. Zatirale su se, nijekale i marginalizirale vrijednosti kršćanske civilizacije kojoj je hrvatski narod, kao jedan od najstarijih eu-

besklasnog društva, u: ND br. 1093 od 8. IV. 1992.

203. GK 31 (1992), 17,2. - Dr. M. Brandt: *"Boljševizam, a pogotovu njegov spoj s velikosrpsvom, bili su sazdana na laži i prijevari, na teroru i nasilju. Njihov temelj nije bio poštenje, stvaralački rad i sloboda ljudi, nego robovanje i sistematsko uništavanje ljudskog dostojanstva. Zbog toga se i dogodilo da se taj poredak srušio sam od sebe, zbog svoje unutrašnje trulosti, a to se prije toga u povijesti nije nikad dogodilo. Države su propadale pod naletom vanjskih neprijatelja ili unutrašnjom pobunom stanovništva, revolucijom, ali nikad dosad ne*

ropskih naroda, oduvijek pripadao. Taj je narod raznim vrstama indoktrinacije doživljavao žestok i perfidan proces raskršćanivanja.

U tom smislu mogli bi mnogi mladi Hrvati opetovati ono što je nedavno izjavio jedan mladić u Češko-Slovačkoj: *"Nesretan sam, jer me ateizam kljukao mržnjom protiv Boga, protiv katoličke vjere i Crkve, pa sam smeten i ne znam tko sam, odakle sam, kako moram živjeti, što moram vjerovati i što moram činiti, da postanem u savjesti miran i u duši sretan. Ne znam gdje je istina. Ne mogu naći odgovora na mnoga pitanja u svezi s vječnošću. Zaboravili smo na Boga ili bolje rečeno prisilili su nas da ga zaboravimo pa danas vidim plodove te bezbožničke rabaoe. Moram priznati da ne znam ništa, a želio bih upoznati istinu o Bogu i o čovjeku."*²⁰⁴

U jugokomunističkom režimu - koji je zapravo bio ozakonjeni zločin - nikad nije bio nastupio građanski mir (ono je bio "mir" roblja i groblja, dotično rat bez pucanja, tako da se tek ovim domovinskim ratom u Hrvatskoj završava II. svjetski rat),²⁰⁵ nego se stalno izmišljao unutarnji i vanjski neprijatelj. Marksistička filozofija naučavala je mržnju na "klasnog neprijatelja". To je u praksi značilo bez sudskog procesa ozloglasiti i onemogućiti svakoga tko ne bi dijelio stavove službene ideologije o blagotvornosti njezinih obećanja i nepogrešivosti njezinih postupaka. Zar onda začuđuju valovi mržnje koji su se u ovom ratu prelili zemljom tzv. bratstva i jedinstva? Zato je netko duhovito primijetio: *"Barbarska religija se razvijala od boga Marksa do boga Marsa."* Upravo ono jednoulje i bezumlje dovelo nas je do ovoga zla u kojemu se još uvijek nalazimo: događaji na našim prostorima izviru iz nasilno nametnutoga bezboštva. A što se moglo očekivati od jugosoldateske, u kojoj su svi (100%) "viši" morali biti bezbošci i članovi SK?

Nakon 45 godina sustavne ateizacije i promicanja materijalizma ostale su brojne moralne rane. Hrvatska je kao nacija u proteklom razdoblju jako nagrižena, poljuljana u samim svojim kršćanskim i domoljubnim korijenima. Poratni naraštaji nisu imali prigode upoznati i prihvatiti etičke zasade, bez kojih je nezamisliv zdrav društveni život. Preživjeli način mišljenja

od totalne sagnjivosti svoga poretka." Usp. MI, 17(1993), 1-2, 5.

204. *Radosna vijest*, 21(1992), 1,14.

205. *"Dok je onaj rat, i sve što se događalo nakon rata, mnoge sudionike rata (pa i druge) udaljio od vjere, Boga i Crkve, ovaj rat mnoge mladiće, njihove roditelje, rodbinu i druge privodi bliže Bogu i Crkvi. Možda upravo rezultat najbolje govori o samom povodu, tj. o ovom i onom ratu i koji je zapravo pravi oslobodilački rat. Rat koji je svojim -oslobodenjem- ljude nukao i primoravao da ostave ono što je spadalo na samu bit njihova osobnoga, obiteljskog i pradjedovskog stoljetnog života na ovim prostorima, zar se doista i mogao zvati oslobodi-*

predstavlja veliku zapreku demokratizaciji i napretku na svim područjima. Komunizam kao način opstanka, kao model ponašanja, kao etiku, trebalo bi temeljito iskorijeniti, jer je hrvatskom narodu mimo njegove volje bio nametnut, kao strana pojava, specifična za Staljinovu Rusiju.²⁰⁶

Aktualna uloga - koje se nikad nije bila odrekla - Katoličke Crkve u Hrvata je u duhovnoj i moralnoj obnovi hrvatskoga naroda: u reafirmiranju svih onih vrijednosti koje je iznjedrila kršćanska civilizacija. Te su vrijednosti bile ozbiljno ugrožene, makar ne i dokrajčene, u bliskoj prošlosti. "Utezi te prošlosti su jako teški i tragovi vrlo duboki. U toj obnovi osobito Crkva može odigrati veliku ulogu, baš zato što je ona i očuvala nacionalno biće i baš zato što je bila manje podvrgnuta izopčivanju koje je taj socijalistički poredak donio sa sobom."²⁰⁷

Kao što je započeta, ovu studiju dolikuje i zaključiti riječima nepokolebljiva domoljuba, mučenika crkvenog jedinstva i katoličkog pravovjerja, kardinala Stepinca: "Ljubav prema narodu svome ne sastoji se u pustim frazama i praznim brbljarijama, nego prije svega u kreposnom životu."²⁰⁸ Ono što je prije pola stoljeća napisao o ulozi Katoličke Crkve u hrvatskom narodu vrijedi i danas: "Naglašavati svuda slobodu Hrvatske (...) To traže interesi Katoličke Crkve. Ali, u toj slobodnoj Hrvatskoj mora biti i slobodna Katolička Crkva."²⁰⁹ Obogaćeni takvim spoznajama i vođeni kršćanskom nadom optimistički gledamo u budućnost: "Vivat, floreat, crescat Croatia nostra rediviva semperque fidelis!

lačkim." Usp. GK 31 (1992), 5,2.

206. Onodobni papinski nuncij u Beogradu nadb. J. Hurley izjavio je 1950. godine: "Ni nakon navodne svade Broza i Staljina 1948. g. Jugoslavija nije ublažila progone Katoličke Crkve. ... Brozov komunizam opasniji je nego Staljinov." Usp. V. NIKOLIĆ, n. dj., II, 397. - Uostalom, sam Tito nije krio da je staljinist (prva ljubav zaborava nema!) pa je to izjavio u TV-intervjuu u svibnju 1972. godine. Pola godine prije toga rekao je: "Prije će Sava poteći prema Triglavu negoli će Hrvatska ostvariti svoju samostalnu državu." Usp. GK 31 (1992), 24, 13. - Veljko Čurin (o njemu u 8. poglavlju) pisao mi je svršetkom rujna 1992. godine: "Dok Hrvatska nema snage da zaista prekine s komunističkom prošlošću, neće biti baš nikakve velike i sretnije budućnosti."

207. Kao u bilj. 11.

208. J. BATELJA, n. dj., 160.

209. Isto, 162. - Dr. G. Masucci OSB, tajnik izaslanstva Svete Stolice kod hrvatskog episkopata od 1. VIII. 1941. do 28. III. 1946., u prigodi mise zahvalnice na Staru godinu 1945., u crkvi sv. Marka u Zagrebu, ovim je riječima uzvratilo na čestitku predsjedniku Hrvatskog sabora Vladimiu Nazoru: "Želite li novu državu graditi na čvrstim temeljima, morate se složiti s Katoličkom Crkvom. Tko je s njom, taj je s Kristom, a tko je s Kristom, pobjeđuje i usred najstrašnijih oluja. Tko je pak protiv Crkve, naumoljivo je osuđen na poraz i propast. Povij-

Zusammenfassung

EIN BLICK IN DIE JUGOKOMUNNISTISCHE VERGANGENHEIT

Josip Franulić

Aufgrund des Archivmaterial und der veröffentlichten Quellen, analysiert der Autor die Lage der katholischer Kirche und ihrer Priester auf dem Gebiet des Bistums Hvar im Zeitraum von Entstehung des Königreich Jugoslawien bis zum Zusammenbruch des Komunnismus und dem Verfall Jugoslawiens 1990.

Die unitaristische Politik und die komunnistische Weltanschauung kennzeichneten die 70 tragischen Jahre der Geschichte des kroat. Volkes und der katholischen Kirche. Der erste teil dieser Studie wurde in der letzten Ausgabe der "Služba Božja" Jahrgang XXXII(1992), Nr. 4, 237-280. In diesem Teil ist die Stellung des Kardinal A. Stepinac über den Jugokomunnismus besonders hervorgehoben, sowie die Lehre über den Komunnismus der Päpste der 19. und 20. Jahrhunderts.

Im zweiten Teil der Studie befaßt sich der Autor mit dem Enfluß der jugokomunnistischen Siedlungen: Gdinj und Bogomolje.

Im diesem dritten Teil der Studie analysiert der Autor kritischen Zugang Ivo Lozićs gottlosem System und auch Liebe nach Heimat (Heimat-sliebe) und Antikomunnismus Veljko Ćurins.